AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA QO‘SHIN OZIQ-OVQAT TA’MINOTINI TASHKIL ETISH MASALALARI

Polvanov Azim Kuchkarovich
Toshkent Arxitektura-Qurilish Universiteti
o‘qituvchisi, TDSHU mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Temuriylar davrida qo‘shinning ozuqa bilan ta’minlanish tizimi, uning tashkil etilishi hamda yuzaga kelgan muammolar tahlil qilinadi. Tadqiqotda harbiy yurishlar davomida askarlar va otlarning oziq-ovqat bilan ta’minlanishi, logistika jarayonlari, ta’minot yo‘llari va mahalliy resurslardan foydalanish masalalari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, uzoq masofalarga yurishlar, iqlim sharoiti va transport imkoniyatlari bilan bog‘liq qiyinchiliklar hamda ularni bartaraf etish uchun qo‘llangan amaliy choralar yoritiladi. Maqolada tarixiy manbalar asosida Temuriylar qo‘shinida ozuqa ta’minotini samarali tashkil etish tajribasi tahlil qilinib, uning harbiy muvaffaqiyatlarga ta’siri ochib beriladi. Tadqiqot natijalari Temuriylar davrida harbiy boshqaruv va logistika tizimining muhim jihatlarini yoritishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Temuriylar davri, qo‘shin, ozuqa ta’minoti, harbiy logistika, harbiy yurishlar, ta’minot tizimi, tarixiy manbalar.

Аннотация: В данной статье анализируется система обеспечения войск продовольствием в эпоху Тимуридов, её организация, а также возникавшие проблемы. В исследовании рассматриваются вопросы обеспечения солдат и лошадей продовольствием во время военных походов, логистические процессы, пути снабжения и использование местных ресурсов. Также освещаются трудности, связанные с дальними походами, климатическими условиями и транспортными возможностями, а также практические меры, применявшиеся для их преодоления. На основе исторических источников в статье анализируется

опыт эффективной организации продовольственного обеспечения в войсках Тимуридов и раскрывается его влияние на военные успехи. Результаты исследования способствуют раскрытию важных аспектов системы военного управления и логистики в эпоху Тимуридов.

Ключевые слова: эпоха Тимуридов, войско, продовольственное обеспечение, военная логистика, военные походы, система снабжения, исторические источники.

Annotation: This article analyzes the system of food supply for the troops during the Timurid era, its organization, and the problems that arose. The study examines issues related to supplying soldiers and horses with provisions during military campaigns, logistical processes, supply routes, and the use of local resources. It also highlights the difficulties associated with long-distance campaigns, climatic conditions, and transportation capabilities, as well as the practical measures implemented to address them. Based on historical sources, the article analyzes the experience of effectively organizing food supply in the Timurid army and reveals its impact on military successes. The research findings contribute to understanding key aspects of military management and logistics in the Timurid period.

Keywords: Timurid era, army, food supply, military logistics, military campaigns, supply system, historical sources.

Amir Temur va Temuriylar davrida harbiy muvaffaqiyat faqat qo‘shin soni yoki qurol-aslahalarning takomilligi bilan emas, balki ta’minot tizimining puxta va uzluksiz ishlashi bilan ham belgilanardi. Bu davrga oid yozma manbalarda harbiy ta’minot masalalari ko‘pincha alohida mavzu sifatida emas, balki yurishlar tafsiloti, davlat boshqaruvi yoki harbiy tartib-intizomga oid tasvirlar orqali bilvosita yoritilgan. Jumladan, Zafarnoma, Temur tuzuklari, kabi asarlarda yurishlar vaqtida qo‘shin uchun zarur oziq-ovqat zahiralarini tayyorlash, ularni taqsimlash tartibi hamda bu jarayonga mas’ul shaxslar haqida muhim ma’lumotlar uchraydi. Ushbu manbalar

harbiy kuchning samaradorligi ko‘p jihatdan askarlarning muntazam va yetarli oziqlanishiga bog‘liq bo‘lganini ko‘rsatadi.itilgan. Ayniqsa, uzoq davom etadigan harbiy yurishlarda oziq-ovqat zahiralarini oldindan rejalashtirish va ularni oqilona taqsimlash qo‘mondonlik zimmasidagi eng muhim vazifalardan biri hisoblangan. Ta’minot tizimi faqat askarlarning ehtiyojlarini emas, balki qo‘shin tarkibidagi otlar va boshqa ulovlar uchun zarur yem-xashakni ham qamrab olgan. Chunki Temuriylar davrida qo‘shin asosan otliq askarlardan iborat bo‘lib, ularning jangovar chaqqonligi va harakatchanligi bevosita ot-ulovlarning oziqlanish darajasiga bog‘liq edi. Shu sababli harbiy ta’minot tizimi qo‘shin jangovar salohiyatini ta’minlovchi asosiy omillardan biri sifatida muhim ahamiyat kasb etgan.

Sohibqiron yurish paytida tajribali sarkardalarga katta ishonch bildirgan. Ko‘p sonli janglarda suyagi qotgan, urushni o‘zining bosh mashg‘uloti deb hisoblagan harbiylar safar boshlanishidan avval jam qilingan, ular kirim-chiqim daftariga, shuningdek davlatdan maosh - ulufa, oziq-ovqat, yem- xashak oluvchilar ruyxatiga kiritilgan. [1] “Zafarnomada” quyidagi ma’lumotlar mavjud “Amirzoda Mironshoh Xurosondan cherigi bilan keldi va hazratning muborak diydoriga musharraf bo‘ldi. U hazratga quvvat kirgondin so‘ng hukm bo‘ldikim, «Cherikka ozuq va yaroq bersunlar!» Cherikka ozuq bergondin so‘ng har bekka bir g‘ajirchi muqarrar qildurdi.” [2]Ushbu ma’lumot Amir Temur davrida qo‘shin ta’minoti markazlashgan holda tashkil etilganini, oziq-ovqat va qurol-yarog‘ bilan ta’minlash oliy hukmdor farmoni asosida amalga oshirilganini ko‘rsatadi. Shuningdek, har bir bekka alohida g‘ajirchi tayinlanishi Temuriylar davrida harbiy logistika tizimi shakllangan va aniq mas’ul shaxslar orqali boshqarilganidan dalolat beradi.

Amir Temur va Temuriylar davrida harbiy kuchning asosini otliq qo‘shin tashkil etgani sababli, ta’minot tizimi faqat askarlarning oziq-ovqat ehtiyojlarini qondirish bilangina cheklanmagan. U, shuningdek, janglarda muhim o‘rin tutgan otlar hamda

1 D.X.Ziyayeva. O‘zbekistonda harbiy ish tarixidan. Toshkent.2012.y.86.b.

2 Sharafiddin Ali Yazdiy “Zafarnoma”. 130.b.

yuk tashishda foydalanilgan hayvonlar uchun zarur yem-xashak bilan ta’minlashni ham o‘z ichiga olgan. Shu bois Temuriylar qo‘shinida ozuqa ta’minotini mazmunan ikki asosiy turga ajratish mumkin: birinchisi — askarlar uchun mo‘ljallangan oziq-ovqat mahsulotlari, ikkinchisi esa ot-ulov va boshqa hayvonlar uchun zarur yem-xashakdan iborat bo‘lgan.

I. Inson iste’moli uchun mo‘ljallangan oziq-ovqatlar:

—Don va don mahsulotlari: bug‘doy, arpa, tariq, un hamda non.

—Go‘sht mahsulotlari: yangi, quritilgan, tuzlangan va qovurilgan go‘sht turlari.

—Sut va sut mahsulotlari: sut, qatiq, qurut, sariyog‘.

—Qo‘shimcha oziqalar: suv, hayvon va o‘simlik yog‘lari, tuz, turli ziravorlar hamda sabzavotlar.

I. Otlar va yuk tashuvchi hayvonlar uchun ozuqa:

—Arpa, suli, pichan, somon, yaylov o‘tlari va suv.

Mazkur tasnifdan ko‘rinadiki, Temuriylar qo‘shinida ta’minot tizimi har tomonlama o‘ylangan bo‘lib, askarlarning jangovar salohiyatini saqlab qolish bilan birga, ot-ulovlarning holatini ham barqaror ushlab turishga qaratilgan. Shu sababli qo‘shinni ozuqa bilan ta’minlash tizimi ikki yo‘nalishda — inson va hayvon ehtiyojlarini qondirish asosida tashkil etilgan.

Amir Temur va Temuriylar davrida qo‘shin ta’minoti keng qamrovli bo‘lib, u faqat askarlarning oziq-ovqat ehtiyojlarini emas, balki otlar hamda yuk tashuvchi hayvonlar uchun zarur yem-xashakni ham o‘z ichiga olgan. Shu sababli yem-xashak ta’minoti harbiy-logistik tizimning ajralmas va muhim qismi hisoblangan.

Shundan kelib chiqib, qo‘shin ozuqa bilan ta’minlash tizimini mazmuniga ko‘ra ikki asosiy turga ajratish mumkin.

Markaziy oldindan tayyorlangan ozuqa ta’minoti tizimi.

II. Mahalliy va tabiiy resurslardan foydalanishga asoslangan ozuqa ta’minoti tizimi.

Markaziy oldindan tayyorlangan zahiralar tizimi – Bu eng asosiy ishonchli tizim bo‘lgan. Harbiy yurishlardan oldin don, go‘sht, yem-xashak va suv zahiralari tayyorlangan. Zahiralar markaziy omborlar yoki yurish yo‘nalishidagi tayanch hududlarda joylashtirilgan. Bu tizim harbiy yurishlarni rejalashtirishda ta’minot masalasi oldindan hisobga olinganini ko‘rsatadi. Sharafiddin Ali Yazdiyning “Zafarnoma” asarida quyidagi ma’lumotlar mavjud. “Nishonlar bitib shahzodalarga yubordilar. Amirzoda Xalil Sulton Toshkandga bordi, amirzoda Sulton Husayn Sabron va Yassiga bordi. Cherik uchun viloyatlardan aravalar bilan oshliq kelturur erdilar.[3] Manbada Amirzoda Xalil Sultonning Toshkentga, Amirzoda Sulton Husaynning esa Sabron va Yassi hududlariga yuborilgani qayd etiladi. Bu holat harbiy yurishlar arafasida yoki davomida qo‘shin ehtiyojlarini qondirish uchun muayyan hududlar ta’minot bazasi sifatida tanlanganini ko‘rsatadi. Shahzodalarning bevosita ushbu hududlarga yuborilishi ta’minot ishlariga yuqori darajadagi mas’uliyat bilan yondashilganini va jarayon ustidan qat’iy nazorat o‘rnatilganini bildiradi. Shuningdek, matnda “cherik uchun viloyatlardan aravalar bilan oshliq kelturur erdilar” deb ta’kidlanishi qo‘shin ozuqa ta’minotida viloyatlararo tashkiliy tizim mavjud bo‘lganini ochib beradi. Ozuqaning aravalar orqali yetkazib berilishi katta hajmdagi don mahsulotlarini uzoq masofalarga tashish imkonini bergan bo‘lib, bu Temuriylar davrida transport va logistika masalalari ham harbiy ehtiyojlarga mos ravishda yo‘lga qo‘yilganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, viloyatlardan oshliq yetkazilishi qo‘shin ehtiyojlarini qoplashda mahalliy iqtisodiy resurslardan markazlashgan holda foydalanilganini anglatadi.

Amir Temur Xitoy yurishiga uzoq vaqt va puxta tayyorgarlik ko‘rgan garchi bu yurish yakunlanmagan bo‘lsada, bu yurishga tayyorgarlik ko‘rish jarayonini o‘rganishimiz juda muhim hisoblanadi. Xitoy yurishida eng katta qiyinchiliklardan biri, aholi siyrak bo‘lgan uzoq masofali hududda qo‘shinni ozuqa bilan ta’minlash edi. Shu sababdan Amir Temur Hindiston yurishidan oldin 1397 yil qishni Toshkentda

3 Sharafiddin Ali Yazdiy “Zafarnoma”. 294.b.

o‘tkazadi va shunda nabirasi Muhammad Sultonni Mo‘g‘ulistonga hokim etib tayinlaydi unga chegara hududlarda qal’alar barpo etish, ekin ekib dehqonchilik qilib, u yerlarni obod qilishni buyuradi. Shuningdek, Berdibek Sari Bug‘a, amir Hoji Sayfuddin, Xudododi Husayniy, amir Shamsuddin Abbos va boshqa beklarni qirq ming kishi bilan shahzodaning xizmatiga qo‘yadi.[4] Mazkur ma’lumot Xitoy yurishida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan eng muhim muammolardan biri — qo‘shin ozuqa ta’minotining murakkabligi Amir Temur tomonidan oldindan chuqur anglab yetilganini ko‘rsatadi.

Xitoy yo‘nalishidagi yurish uzoq masofali, tabiiy-iqlim sharoiti murakkab va aholisi siyrak hududlar orqali amalga oshirilishi rejalashtirilgan bo‘lib, bu holat markaziy tayyorlangan zahiralarning o‘zi yetarli bo‘lmasligini anglatgan. Muhammad Sultonni Mo‘g‘ulistonga hokim etib tayinlanishi esa, harbiy-ma’muriy ta’minot siyosatining uzluksizligini ta’minlashga qaratilgan choradir. Unga chegaralarda qal’alar barpo etish, dehqonchilikni yo‘lga qo‘yish va hududlarni obod qilish vazifalarining yuklatilishi bevosita mahalliy va tabiiy resurslardan foydalanishga asoslangan ta’minot tizimini shakllantirishga qaratilgan edi. Bu orqali kelajakdagi yurish paytida qo‘shin nafaqat tashqi zahiralarga, balki yo‘l-yo‘lakay yaratilgan ozuqa manbalariga ham tayanishi mumkin bo‘lgan. Sharafiddin Ali Yazdiyning “Zafarnoma” asarida Xitoy yurishiga tayyorgarlik quyidagicha bayon etilgan. “Bu tartib bila barcha asbob muhayyo bo‘ldi. Aslahadin o‘q-yoy va qilich-qalqon, har nekim sipohiyga kerak turur, barchasi tayyor bo‘ldi. Va yana necha ming xarvor g‘alla muqarrar qildilarkim, arobalar bila cherik ichida birga yurug‘ay va yo‘lda ziroat qilg‘aylarkim, yong‘onda yarag‘ay. Va necha ming tuyakim bo‘g‘oz erdi, hamroh ettilarkim, alarning sutini ichkaylar.”[5] Ushbu ma’lumot Amir Temurning Xitoy yurishiga tayyorgarligi harbiy, moddiy va ozuqa ta’minoti jihatidan kompleks tarzda olib borilganini yaqqol

4O'sha asar..294.b.

5Sharafiddin Ali Yazdiy “Zafarnoma”.294.b.

ko‘rsatadi. Ayniqsa ozuqa ta’minoti masalasiga alohida e’tibor qaratilgan. Xususan, minglab xarvor g‘allaning oldindan muqarrar qilinib, aravalar orqali qo‘shin bilan birga olib yurilishi belgilangan. Bu holat Xitoy yurishining uzoq masofali va murakkab sharoitlarda kechishini hisobga olgan holda, markaziy oldindan tayyorlangan ozuqa zahiralari tizimi asosiy tayanch sifatida ko‘rilganini bildiradi. Shu bilan birga, yurish jarayonida dehqonchilik bilan shug‘ullanish, ya’ni zarurat tug‘ilganda ekin ekib, hosildan foydalanish imkoniyati ham nazarda tutilganini bildiradi. Bu esa qo‘shin ta’minotida mahalliy va tabiiy resurslardan foydalanishga asoslangan tizim ham muhim o‘rin egallaganini ko‘rsatadi. Bundan tashqari, minglab bo‘g‘oz tuyalarning qo‘shin bilan birga olib yurilgani chorvachilik mahsulotlari, xususan sut orqali askarlarning ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan choralarni ifodalaydi. Bu holat uzoq yurish sharoitida nafaqat oziq-ovqat, balki ichimlik va quvvat beruvchi tabiiy manbalarni ham uzluksiz ta’minlashga intilganlikni ko‘rsatadi. Demak, chorva qo‘shinning harakatchan “jonli ozuqa manbai” sifatida qaralgan.

Bundan tashqari, Klavixoning yozishicha Amir Temur ba’zi sarkardalarga o‘ziga qarashli yerlardagi ot va qo‘ylardan, birlari ga mingta, boshqalariga o‘n mingtadan bo‘lib bergandi. Mabodo bu sarkardalar o‘zlariga bildirilgan ishonchni oqlamay, Sohibqironga xiyonat qilishsa, ulardan bu ot va qo‘ylarni olib qo‘yar, aybdorlarni qattiq jazolardi.[6] Bu ma’lumot Amir Temur davrida qo‘shin ta’minoti sarkardalarning sadoqati bilan bevosita bog‘langanini ko‘rsatadi. Ot va qo‘ylar shartli in’om sifatida berilib, xizmat va ishonch evaziga saqlab qolingan. Bu tizim harbiy ta’minotni ta’minlash bilan birga sarkardalar ustidan qat’iy nazorat va intizomni mustahkamlagan.

Mahalliy va tabiiy resurslardan foydalanishga asoslangan ta’minot tizimi.

Temuriylar davrida qo‘shin ta’minotida mahalliy hamda tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga alohida e‘tibor qaratilgan. Bu yondashuv harbiy yurishlarning uzoq davom etishi, qo‘shin sonining ko‘pligi va turli geografik hududlarda olib

6 Rui Gonsales de Klavixo. Samarqandga – Amir Temur saroyiga sayohat kundaligi.150.b.

borilgan harakatlar sharoitida ta’minot uzluksizligini ta’minlashga xizmat qilgan. Avvalo, harbiy yurishlar vaqtida saltanat tarkibiga o‘tgan hududlarning tabiiy va iqtisodiy imkoniyatlaridan keng foydalanilgan.

Dehqonchilik rivojlangan voha va shahar atroflaridan g‘alla, un, bug‘doy, arpa kabi oziq-ovqat mahsulotlari olinib, ular markaziy omborlar yoki vaqtinchalik ta’minot nuqtalarida jamlangan. Chorvachilik ustun bo‘lgan hududlarda esa qo‘shin asosan go‘sht, sut va sut mahsulotlari bilan ta’minlangan. Shuningdek, ko‘chmanchi chorvador qabilalardan olinadigan xiroj va to‘lovlarning chorva mollari ko‘rinishida undirilishi ham ta’minot tizimining muhim unsurlaridan biri bo‘lgan. Bu amaliyot qo‘shin uchun tez buzilmaydigan va doimiy ravishda qayta tiklanib turadigan oziq-ovqat manbaini yaratgan. Natijada, qo‘shin yurishlar davomida jonli chorva hisobidan ta’minlanib, uzoq masofalarga oziq-ovqat tashish zarurati qisman kamaytirilgan. Bu tizimni Klavixo quyidagicha bayon etgan. Alavarlarlarning[7] ko‘plab qora mollari, qo‘ylari, sigirlari hamda yigirma mingga yaqin tuyalari ham bo‘lib, o‘zlari bilan olib yurganlar. O‘z chorvasini hukmdorga tegishli yaylovlarda boqqani uchun boj hisobida har yili uch ming tuya va o‘n besh ming qo‘y berganlar.[8]

Harbiy yurishlarda logistika va ta’minot masalalari hisobga olinsada uzoq masofali yurishlarda ozuqa bilan muammolar vujudga kelgan, bu muammolarga Amir Temur o‘zining donoligi va aql zakovati bilan yechim topgan. Xususan, yuqorida keltirilgan Oltin O‘rda yurishida ham xuddi shunday muammolarga duch kelgan. Bu muammolarni Xondamir o‘zining “Xabib us-siyar” asarida quyidagicha bayon etgan. Yurish boshlangandan ya’ni Toshkentdan yurishni boshlaganiga 3-4 oy bo‘lganda Dashti Qipchoqning bepoyon cho’llarida, qo‘shin ozuqasi bilan jiddiy muammolar kelib chiqa boshlaydi. Bir qo‘yning narxi yuz dinor kepakiyga[9] yetadi. Bir man g‘alla

7 Alavarlarlar – Eronda yashovchi kurdlarning alavar urug‘i

8 Rui Gonsales de Klavixo. Samarqandga – Amir Temur saroyiga sayohat kundaligi.129-130.b.

9 Dinori kepakiy- Chig‘atoy xoni Kepakxonp pul islohoti o‘tkazgan va uning kuchli oltin dinorlari “dinori kepakiy” deyilgan

o‘n olti shar’iy mandan iborat katta tosh bilan o‘lchanganda yuz dinor kepakiyga ko‘tarildi. Askarlar qush tuxumlari va yeyishga munosib bo‘lgan, o‘tlar bilan kun kechirardi. Bu vaziyatda shunday farmon chiqdiki, hech kim non, kumoch,[10] bug‘ra[11] va tatmoch[12] pishirmasin, har kim oshpazdan olgan balmoqqa[13] qanoat qilsin. Amirlar bir man undan anbor toshidan sakkiz shar’iy manlik hisobida unga ozgina ko‘katlar qo‘shib, oltmish kosa balmoq qozondan chiqishini tajriba qilib ko‘rdilar. Har bir odam bir kunda bir kosa balmoq bilan kifoyalanishga qaror qilindi.[14]

Xondamirning “Xabib us-siyar” asarida keltirilgan ushbu lavha Amir Temur qo‘shinining uzoq masofali harbiy yurishlarda duch kelgan logistika va ta’minot inqirozini yaqqol aks ettiradi. Dashti Qipchoqning keng va aholi kam hududlarida qo‘shin uchun zarur bo‘lgan oziq-ovqat resurslari keskin kamayib, bozor mexanizmlarining izdan chiqishi kuzatiladi. Xususan, bir qo‘yning narxining yuz dinor kepakiyga yetishi, g‘allaning ham shu darajada qimmatlashishi ozuqa tanqisligi va inflyatsiyaning keskin kuchayganidan dalolat beradi. Shu o‘rinda Amir Temurning strategik tafakkuri va boshqaruv salohiyati namoyon bo‘ladi. U favqulodda holatga mos ravishda markazlashgan va qat’iy ratsion tizimini joriy etadi. Non, kumoch, bug‘ra va tatmoch kabi nisbatan ko‘p xomashyo talab qiladigan taomlarni pishirish taqiqlanib, butun qo‘shin uchun yagona va iqtisodiy jihatdan tejamkor bo‘lgan balmoq taomini iste’mol qilish belgilab qo‘yiladi. Bu qaror oziq-ovqat sarfini nazorat qilish, isrofning oldini olish va mavjud resurslarni maksimal darajada samarali taqsimlashga

10 Kumoch- o‘rta asrlarda Markaziy Osiyo va Eron hududlarida keng tarqalgan non turi bo‘lib, asosan harbiy yurishlarda va ko‘chmanchi hayotda iste’mol qilingan.

11 Bug‘ra - asosan go‘shtdan tayyorlangan qaynatma taom, harbiy yurishlarda ko‘proq quvvat beruvchi ovqat sifatida iste’mol qilingan.

12 Tatmoch - un va suv asosida tayyorlanadigan suyuq xamirli sho‘rva bo‘lib, tez tayyorlanadigan ovqat sifatida tanilgan.

13 Balmoq - Amir Temur va Temuriylar davrida, ayniqsa harbiy yurishlar vaqtida qo‘shin uchun tayyorlangan, un suv va kukatlardan iborat suyuq ovqat bo‘tqadir.

14 G'iyosiddin ibn Humomuddin Xondamir “Habib us-siyar fi axbori afrodi bashar” 129.b.

xizmat qilgan. Amirlarning tajriba tariqasida bir man undan sakkiz shar'iy manlik hisobida oltmish kosa balmoq olish mumkinligini aniqlashi, Temur qo‘shinida ta'minot masalalariga hisob-kitob va amaliy tajriba asosida yondashilganini ko‘rsatadi. Har bir askarga kuniga bir kosa balmoq belgilanishi esa qo‘shin ehtiyojlarini minimal darajada, biroq uzluksiz ta'minlashga qaratilgan ratsion tizimining shakllanganidan dalolat beradi.

Umuman olganda, Xondamir bergan ushbu ma'lumot Amir Temur harbiy yurishlarida logistika faqat oldindan rejalashtirish bilangina emas, balki yuzaga kelgan og‘ir sharoitlarga moslashuvchan va qat'iy boshqaruv qarorlari orqali hal etilganini ko‘rsatadi. Bu holat Temuriylar davrida qo‘shin ta'minoti masalasi harbiy strategiyaning ajralmas va muhim tarkibiy qismi bo‘lganini tasdiqlaydi. Oltin O‘rdaga Dashti Qipchoq orqali amalga oshirgan yurishida Amir Temur oziq-ovqat muammosini hal qilishda o‘ziga xos ov uyshtiradi. Bunday ov usuli jirg‘a[15] usulida ov qilish deb nomlangan. Qo‘shin shunchalik katta aylana hosil qiladiki, aylananing tomonlari bir-birlari bilan ikki kundan so‘ng birlashadilar.[16]Katta doiraning ichiga minglab oq sayg‘oqlar, Jayron kiyiklar va boshqa hayvonlar to‘plangan. Ov nihoyatda mo‘l bo‘lib, lashkar go‘shtga to‘ygan va bir oylik go‘sht zahirasi yig‘ilgan.[17]

Harbiy yurishlarda bunday usulida ov qilish Temuriylar boshqaruvi davrida ham davom etgan. Xususan, Shohrux Mirzoning Iroq va Fors mamalakatalri yurishida Savo [18] sahrosida ov qilgani "Matla' us-sa'dayin va majma'ul-bahrayn " asarida quyidagicha bayon qilingan. "Nomdor lashkar tog‘u sahrolarni yarg‘a qilib shikor qamurg‘asi bir-biriga ulandi. Ov itlari yugirishga, qoplonlar hayqirishga, burgutu

15 Jirg‘a usulida ov qilish- qo‘shin katta doira shakl hosil qiladi va doira kichiklashib boradi natijada doira ichiga hududdagi barcha hayvonlar to‘planib qoladi.

16 Sharafiddin Ali Yazdiy "Zafarnoma". 131.b.

17 Hamdam Sodiqov. Amir Temur saltanatida xavfsizlik xizmati."Art flex". Toshkent. 2010. 175. b.

18 Savo sahrosi - hozirgi Saveh shahri va uning atrofidagi cho‘l-dasht hududlarini bildiradi. Eronning Markaziy viloyati

shohinlarva qirg‘ayu lochinlar uchushni boshladilar.[19] Ushbu ma’lumot Temuriylar davrida harbiy yurishlar jarayonida ovning muhim strategik ahamiyatga ega bo‘lganini ko‘rsatadi. jirg‘a usulidagi ov qo‘shin intizomini mustahkamlash, jangovar tayyorgarlikni oshirish va oziq-ovqat ta’minotini qisman ta’minlash vazifasini bajargan. Bu holat Amir Temur davrida shakllangan harbiy-ov an’anasining Temuriylar boshqaruvi davrida ham davom etganini tasdiqlaydi.

Amir Temur qo‘shinida oziq-ovqat ta’minoti markazlashgan rejalashtirish va ko‘chma xo‘jalik tizimining uyg‘unlashuvi asosida tashkil etilgan bo‘lib, bu o‘rta asrlar harbiy san’atida yuqori darajadagi logistika tizimi mavjud bo‘lganini ko‘rsatadi

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

Abdurazzoq Samarqandiy. Matla’ us -sa’dayin va majma’ ul- bahrayn / Fors tilidan tarjima, so‘zboshi. va izohlar muallifi Asomiddin O‘rinboyev, -T: O‘zbekiston, 2008, y; –832 b.

Sharafiddin Ali Yazdiy “Zafarnoma” nashrga tayyorlovchi Ashraf Axmad “Sharq” nashriyoti Toshkent.1997, –384 b.

Rui Gonsales de Klavixo. Samarqandga – Amir Temur saroyiga sayohat kundaligi.(1403-1406 yillar) –T.: “O‘zbekiston”, 2010, –264 b.

G'iyosiddin ibn Humomuddin Xondamir “Habib us-siyar fi axbori afrodi bashar” / Fors tilidan tarjima va muqaddima mualliflari ; Jalil Hazratqulov, Ismoil Bekjonov; -T: “O‘zbekiston” 2013. –1264 b.

Hamdam Sodiqov. Amir Temur saltanatida xavfsizlik xizmati. —T.: “Art flex”, 2010.–436 b.

X.Ziyayeva. O‘zbekistonda harbiy ish tarixidan. —T.: “Sharq” 2012, –256 b.

19 Abdurazzoq Samarqandiy.Matla’ us -sa’dayin va majma’ ul- bahrayn.259.b.